

UNELE ASPECTE ALE COMPETITIVITĂȚII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PREVEDERILOR PROCESULUI DE LA BOLOGNA

Serafim FLOREA

Catedra Teoria Economică și Metodologia Cercetării

The changes taking place in the university education according to the provisions of Bologna Process can be successful only in case all problems of the education are entirely solved, starting with pre-university educational system. The extensive development of higher education, which is currently taking place due to tuition fees being paid by citizens working abroad, has several drawbacks, all leading to insufficient quality of education for at least one half of the total number of students. In this situation the interests of students do not entirely coincide with the regulation and direct the university education towards higher quality, the state contribution to its financing should be increasing and should dominate.

Activizarea factorului uman în Republica Moldova în scopul unei dezvoltări social-economice durabile poate fi realizat, în primul rând, prin crearea și funcționarea unui învățământ modern. O importanță deosebită aici i-ar reveni învățământului universitar, care s-ar încadra în standardele europene. Orientare de progresare în mișcarea către aceste standarde frecvent discutate în ultimii ani și în Republica Moldova sunt prevederile Procesului de la Bologna (la care au aderat 45 state europene), în care accentele se pun pe obținerea calității și competitivității învățământului universitar.*

Dezideratele principale în mișcarea spre implementarea prevederilor acestui proces sunt următoarele:

- Crearea cadrului juridic și didactico-organizatoric în calitate de program strategic pentru instituirea și funcționarea unui învățământ modern;
- Asigurarea formării contingentelor studentești la anul I ale facultăților din numărul absolvenților instituțiilor preuniversitare cu o pregătire suficientă (în calitate de „materie primă” necesară), care în următorii 3-4 ani să fie în stare să însușească cu succes disciplinele universitare respective;
- Crearea unei infrastructuri moderne a școlii superioare, care ar reprezenta o bază material-tehnică la nivelul cerințelor de astăzi, necesară pentru asigurarea normală a proceselor didactice și de cercetare științifică;
- Crearea unor condiții normale de muncă și de trai pentru personalul profesoral („motorul” care pune în funcțiune procesul educațional-didactic), orientat spre realizarea deplină a potențialului lui de creație în domeniile procesului didactic, de cercetare și de reproducere a cadrelor didactico-științifice universitare.

Primul segment al mecanismului universitar din cele patru menționate, care întrunește Legea învățământului (1995), Legea evaluării și acreditării instituțiilor de învățământ (1997), Regulamentul de evaluare și acreditare a lor (1999), Codul cu privire la știință și inovare (2004), măsurile de asigurare a structurării studiilor universitare în trei cicluri, aplicării creditelor transferabile, elaborării și utilizării curriculei și a testelor disciplinare, organizării și desfășurării învățământului la distanță, fondării unor subdiviziuni (centre, institute) de activitate științifică în cadrul instituțiilor universitare, organizării sondajelor anonime pentru studenți și completării de către ei a chestionarelor cu scopul aprecierii calității predării materiilor respective de către profesori, eliberării suplimentului la diplomă de tip european, implicării mai active a studenților în procesul de luare a deciziilor și altele, în calitate de prim pas în această direcție în Republica Moldova este în bună parte deja realizat. Mai rămân însă slab, în fond, materializate componentele celorlalte segmente menționate, a căror importanță este deseori subapreciată. Este evident că cu o finanțare derizorie a învățământului și științei din partea statului succese însemnate în școala superioară nu pot fi obținute. Influențele dintre școala preuniversitară și cea universitară sunt aici reciproce și însemnătatea lor nu poate fi ignorată. Școala medie este segmentul de bază în formarea cetățeanului ca element social și amprenta ei asupra învățământului superior este mai mult decât însemnată. Se afirmă că formarea conștiinței cetățenești la om începe în frageda copilărie, în familie. Dar și educația în familie este influențată de școală, deoarece părinții și bunicii la vremea lor tot prin școală au trecut și nivelul educației acestora se reflectă în mod direct și asupra educației odraslelor lor.

* La finele anului 2007 la Universitatea de Stat din Moldova a fost inaugurat Centrul interuniversitar Pro-Bologna.

Nu trebuie de trecut cu vederea faptul că reformele educaționale din Republica Moldova s-au adeverit destul de ineficiente, deoarece accentele în educație s-au pus și se pun cu precădere pe procesul didactic, pe obținerea cunoștințelor, în fond ignorându-se pregătirea moral-etică-spirituală care stă la baza formării personalității. Nu ocazional cetățenii noștri au un nivel scăzut de conștiință civică și de patriotism, părăsindu-și fără remușcare în masă țara în care nu se simt stăpâni.

În prezent, cota-parte a absolvenților mediocri ai liceelor și școlilor medii ajunși în grupele studențești ale universităților moldovenești deseori întrece 50% din numărul lor total. Această parte a tinerilor însușesc materiile universitare superficial, fapt care pune sub semnul întrebării nivelul pregătirii lor în școala superioară. Cauzele slabei pregătiri a elevilor în sute de școli medii și licee sunt bine cunoscute. Principalele din ele sunt dificultățile de ordin material, imperfecțiunea metodelor de educație și de instruire, deficitul de pedagogi calificați, fapte care fac ca școala să fie apreciată negativ, ea nefiind atractivă pentru elevi. Multe dintre astfel de dificultăți sunt caracteristice și școlii superioare, printre care: afectarea motivației de a învăța în cazurile când părinții aleg profesia copiilor lor, oferindu-le bani pentru achitarea taxelor de studii, deficitul profesoriilor titulari cu titluri științifice (îndeosebi cu vârsta de până la 40-45 ani), deficitul de manuale și cursuri alcătuite/scrise și publicate de către cadrele didactice care le țin studenților, înzestrarea încă insuficientă a catedrelor cu calculatoare moderne, scăderea disciplinei cauzate de controlul slab al părinților care muncesc peste hotare, depresia morală a studenților de rând numeric majoritari, care știu că învață pentru a obține diploma universitară care în viitorul vizibil nu le va fi de folos, deoarece obținând-o nu se vor putea angaja conform specializării sau vor emigra peste hotare etc. Conform datelor statistice, în anii 2004-2005 cota-parte a angajaților în câmpul muncii din numărul total al absolvenților a constituit doar 23-24%.

Dependența învățământului universitar de banii transferați de la cetățenii Republicii Moldova care muncesc peste hotare devine tot mai accentuată. Acești bani au încurajat diferite persoane abilitate de autoritățile respective de stat de a deschide zeci de instituții universitare noi. În anul de studii 2006/2007 la fiecare din cele 31 de instituții universitare revenea, în medie, nu mai mult de 116 mii de locuitori (în SUA, de exemplu, la o universitate revine peste 912 mii de locuitori sau aproape de opt ori mai mult). Deși se confruntă cu mari probleme în privința finanțării, Republica Moldova își permite de a crea universități de stat chiar și pentru minoritățile etnice – rusă, găgăuză, bulgară, deși reprezentanții acestora au acces liber la toate universitățile de stat și particulare din țară, precum și la cele din Federația Rusă, Ucraina, Bulgaria, Turcia și din alte state. Numărul de studenți la o universitate de stat este în medie de aproape 6300, iar la cele nestatale – de doar 1500, sau de 4,2 ori mai puțin (în 2001/2002 numărul de studenți în ultimele era în medie de doar 738, unele din ele având câte 340 de studenți sau chiar mai puțin), deși crearea în universitățile mici a unei baze material-didactice normale este imposibilă. Numărul studenților a crescut de la 79,1 mii în 2000/2001 până la 128 mii în 2006/2007. După numărul de studenți la 10 mii de locuitori (peste 354), Republica Moldova deține un loc de frunte în Europa. În prezent, numărul studenților înmatriculați la anul I este reglementat în mod nejustificat de către Ministerul Educației și Tineretului, astfel atentându-se la autonomia universitară, încălcându-se dreptul firesc al tinerilor de a-și alege instituția preferată de studii. În acest caz, rectoratele sunt impuse de situație să păstreze la maximum posibil cât mai mulți studenți primiți la anul I și la cursurile următoare. Doar greul numeroaselor articole de cheltuieli pentru asigurarea procesului de instruire se face din banii studenților contractuali. Evident, bani nu ajung nici în cele mai bune universități, nemaivorbind de celelalte. Această stare de lucruri nu poate să nu se răsfrângă negativ și asupra nivelului de pregătire a studenților, care, evident, diferă de la o instituție la alta. Cele mai bune succese comparativ le obțin instituțiile universitare de stat și private mai mari, cum sunt USM, ASEM, UTM, UMF, ULIM, Academia de Transporturi, Informatică și Comunicații. Aceste succese pot fi cunoscute din anuarele speciale, cum ar fi Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova, Activitatea științifică și științifico-organizatorică la ASEM și altele, accesibile publicului larg. Însă, și la aceste universități există restanțe serioase la capitolul indicii nivelului europeanizării învățământului universitar moldovenesc.

Una dintre întrebările incomode pentru oficialitățile universitare din Republica Moldova ar fi următoarea: odată ce dorim alinierea la învățământul universitar european prin intermediul realizării prevederilor Procesului de la Bologna, cum am putea face acest lucru nedispunând de cunoscutele condiții universitare europene? Doar o remarcă: sumele cheltuielilor ce revin unui student în Franța, Suedia și Elveția sunt, respectiv, de 36, 64 și 82 ori mai mari decât în Republica Moldova! Compararea condițiilor în care activează universitățile din Republica Moldova și a succeselor obținute de ele, inclusiv în ce privește angajarea absolvenților în câmpul muncii, față de cele ale universităților din statele apusene, nu sunt în favoarea primelor. Aceasta ne-o demonst-

rează materialele publicate în mass-media din Republica Moldova ale profesorilor, studenților, doctoranzilor, stagiarii noștri, care au avut sau au posibilitatea de a vizita, studia, de a face stagii în universitățile apusene. Acestea nu se confruntă cu astfel de probleme caracteristice societății noastre, cum ar fi:

✓ Existența unui decalaj însemnat între absolvenții liceelor de la oraș și absolvenții școlilor medii de la sate, unde predomină sărăcia, în care învățătorul (afectat și el de mari lipsuri materiale) nu este în stare să cultive eficient elevilor cunoștințele și valorile morale, etice și spirituale preconizate. Numărul absolvenților școlilor medii înmatriculați la facultăți rămâne mare (peste 35% din numărul lor total);

✓ Deficitul de pedagogi în școli (în anul 2006 el era de circa 2800 de persoane) și cadre didactice cu grade științifice în universități (în anul 2005/2006 aceștia constituiau 43%, inclusiv la ASEM – 48,5%, la USM – 37,7%, doar la ULIM și UMF fiind mai mare); fluctuația însemnată a cadrelor didactice cauzate de remunerările necorespunzătoare, profesia acestora fiind neprestigioasă. Numărul de studenți care revine la un cadru didactic nu se micșorează, ci se mărește: în 1996/1997 el era de 13, în 2003/2004 – de 18, în 2006 – de 28-30 persoane. Spațiul ce revine la un student s-a redus de la 4,1m² în 1997/98 la 2,5m² în 2005/2006;

✓ Scăderea mărimii alocațiilor din bugetul de stat pentru învățământ și știință. Cheltuielile bugetare pentru învățământul superior din anul 1997 până în anul 2002 s-au micșorat de la 15,8 până la 5,2 mln. USD (sau de la 2,1 la 1,3% din mărimea bugetului de stat), iar pentru cercetare-dezvoltare – de la 7,4 la 3,2 mln. USD (sau de la 1,0 la 0,8% din mărimea bugetului de stat). Volumul finanțării din bugetul de stat este în continuă scădere, el asigurând doar vreo 20% din totalul finanțării;

✓ Admiterea formelor extensive în învățământul universitar în care managementul statului asupra calității studiilor scade. În condițiile când chiar în universitățile de stat bugetul lor în proporție de aproximativ 80% se formează din banii obținuți de la studenții contractuali sistemul universitar din național se preface în unul comercial – cine plătește, acela și comandă. În acest caz, din partea majorității părinților care muncesc peste hotare și sunt în stare să achite taxele de studii vine solicitarea ca copiii lor să fie înscriși la facultăți (în anul 2006 80% din absolvenții sistemului preuniversitar au devenit studenți!), în pofida faptului că mulți absolvenți ai școlilor medii (dar și ai multor licee) au o pregătire insuficientă pentru a însuși materiile universitare, aceștia fiind profesional slab orientați, deseori nedisciplinați, care nu se prea trag la carte. Astfel, tendința generală a populației de a obține studii superioare în masă, pozitivă în esență, nu are acoperire în calitatea studiilor, securitatea intelectuală a statului fiind masiv afectată;

✓ Admiterea actelor de formalism în activitatea științifică a cadrelor profesoral-didactice universitare, în care această activitate este considerată de mâna a doua, ea nefiind inclusă în sarcina oficială anuală de lucru și în această postură nefiind remunerată. Sarcinile didactice anuale auditoriale și neauditoriale nu permit o implicare serioasă a cadrelor didactice în procesul de cercetare științifică. Necorespunderea statutului universităților ca principale instituții de creare a potențialului intelectual ale statului cu comparativ slaba încadrare a acestui potențial în activitatea științifică, când chiar doctorii în științe în cele mai multe cazuri se mulțumesc cu 1-2 publicații în culegerile științifice, modeste după volum și formal recenzate, editate din contul personal al profesorilor;

✓ Dotarea slabă tehnică și tehnologică cu echipament a laboratoarelor științifice care este foarte costisitoare;

✓ Răspândirea în sistemul învățământului a fenomenului corupției – pentru majorarea notelor la examene, transferul studenților dintr-o instituție în alta, urgentarea, legalizarea și falsificarea actelor de studii, darea în arendă a spațiilor care aparțin instituțiilor de învățământ și altele;

✓ Răspândirea în grupele studențești a plagiatului (copiatului), a prezentării la catedre a tezelor de licență, lucrărilor de curs procurate de către studenți de la persoane care le realizează cu plată prin anunțuri în edițiile de reclamă sau afișate în locurile publice din preajma universităților;

✓ Menținerea în mai multe universități, din cauza deficitului de spații, a regimului de studii în două și chiar în trei schimburi, incomod pentru studenți și profesori, asigurarea slabă cu capacități în complexe sportive, casele de cultură etc. Stadioane studențești sunt puține și ele sunt insuficient amenajate;

✓ Asigurarea slabă a studenților cu locuri în cămine. Conform datelor oficiale, această asigurare în Republica Moldova în 2005 era de 59%. Nu ar fi însă corect să credem că de cămine au nevoie doar vreo 23% din numărul total de studenți (18,2 mii de locuri în cămine la cei peste 80 mii de studenți la secția de zi);

✓ Situația răzlețită a blocurilor de studii, căminelor, sălilor de sport, stadioanelor, caselor de cultură etc. a majorității universităților, ceea ce creează cunoscutele incomodități pentru studenți și profesori.

Sporirea exagerată a numărului de universități, inclusiv a celor mici, în statele dezvoltate nu este la modă. Dimpotrivă, la modă sunt universitățile mari și de mărime medie. Ultimele, care predomină, cu un număr de

studenți în medie între 12 și 20 de mii, sunt amplasate în campusuri universitare – așezări în care sunt situate universitățile cu toate dotările pentru învățământ, locuit, agrement, condiții care facilitează obținerea unei eficiențe maxime în folosirea bugetului timpului studentului, doctorandului, profesorului. Nu e de mirare că productivitatea/rezultatele muncii acestora în universitățile apusene este cu mult mai mare decât cele obținute în condițiile noastre. Moda la campusuri universitare s-a început încă multe secole în urmă, când au fost fondate și astfel de universități cum ar fi cunoscutele în toată lumea Oxford (1167) și Cambridge (1209) din Marea Britanie, Heidelberg (1386) și Tübingen (1477) din Germania și altele. Această practică a continuat și în secolele XVIII-XIX și mai apoi, în primul rând în SUA, Marea Britanie, Germania. În calitate de exemple pot fi menționate și actualele universități din Marea Britanie: Est Anglia (din Norwich), Keele, Northumbria (din Newcastle), Nottingham Trent, Plymouth, Portsmouth, Reading, Sunderland și altele. Campusul unei astfel de universități comparativ tinere Keele, situată între Liverpool și Birmingham, reprezintă un orașel studențesc aparte într-o zonă verde unde toate clădirile comode pentru folosință nu întrec 2-3 niveluri.

Firește, și în Republica Moldova exista campusuri universitare, însă acestea, din motive cunoscute, sau sunt înghesuite pe spații prea restrânse, sau spațiile lor sunt slab amenajate cu atribuțiile universitare necesare.

În genere, este greu a vorbi despre europenizarea învățământului universitar de la noi, când la nivel oficial se recunoaște că în republică aproape întreg sistemul de învățământ preuniversitar se află într-o stare deplorabilă, știința – într-o stare dezastruoasă, iar școala superioară, care se află la mijlocul acestora, se confruntă cronic cu mai multe probleme acute de felul celor menționate, care se reflectă în mod negativ asupra nivelului de pregătire profesională universitară. În pofida faptului că anual pe piața muncii în Republica Moldova sunt lansați câte 15 mii și ceva de specialiști cu studii superioare, întreprinzătorii continuă să se afle în criză de specialiști calificați. Evident, șanse de a obține din numărul lor locuri de muncă pe specialitate peste hotare sunt foarte mici. De regulă, tinerii specialiști au nevoie de reciclare urgentă, pe care în caz de angajare o obțin la locurile de muncă sau peste hotare, și nu în instituțiile noastre pe care le-au absolvit. Se afirmă că știința și inovarea pot influența în mod real asupra dezvoltării economice a unui stat doar în cazul în care nivelul de finanțare a cercetării ajunge la 1-2% din PIB și mai mult. În anul 2007 acest indice în Republica Moldova a fost de 0,6%, în UE – de 3%. Însă, 1% din PIB-ul Republicii Moldova nu este egal cu 1% din PIB-ul UE sau al SUA (în primul caz el este incomparabil mai mic) și, deci, pentru relansarea sigură a economiei în Republica Moldova cota-parte a PIB-ului trebuie să fie mai mare de 1-3%.

Este evident că mișcarea către un învățământ superior la nivel european conform prevederilor Procesului de la Bologna poate să înregistreze succese numai în cazul abordării complexe a problemelor vitale ale învățământului preuniversitar, universitar și al dezvoltării științei. În scopul asigurării unei securități intelectuale reale în Republica Moldova, se cere efectuarea următoarelor măsuri:

✓ Elaborarea și promovarea în învățământ și în știință a unei politici eficiente de stat prin care aceste domenii ar deveni cu adevărat prioritățile numărul 1 pentru societate cu o finanțare satisfăcătoare din bugetul de stat. Universitatea în care finanțarea de către stat în cea mai mare parte este substituită prin finanțarea din contul cetățenilor nu poate fi numită de stat. Este o anomalie faptul că în numărul celor 11 priorități declarate fundamentale din Programul de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului” (Chișinău, 2005, p.3-4) educația, învățământul și știința lipsesc. Politica dezvoltării învățământului universitar trebuie începută cu rezolvarea tuturor problemelor acute acumulate în învățământul preuniversitar, unde alocațiile bugetare de stat, îndeosebi în mediul rural, trebuie mărite cel mai mult în comparație cu alocațiile pentru celelalte sfere ale economiei naționale. Economisirea pe contul acestor sfere, ceea ce are loc în prezent (îndeosebi pe contul celei pedagogice), care stau la baza creării factorului uman, este inadmisibilă. Până la depășirea stării precare de lucruri în economia națională, învățătorul școlar trebuie remunerat la cel mai înalt nivel existent în sfera publică a statului. Este necesar de a fi evitate și corectate și unele lacune admise sau care se mai admit în managementul unor universități (foste institute) pedagogice de stat, în care se uită nu numai de vârsta și starea sănătății rectorilor, ci și de faptul că ei nu pot fi priviți în termene nelimitate ca talente pedagogice de neînlocuit. Astfel de instituții trebuie să fie conduse nu neapărat de către fizicieni-tehnicieni și de biologi-fiziologi, fie și cu înclinație spre pedagogie, ci de cei mai iscusiți pedagogi în arta învățatului de a învăța;

✓ Renunțarea definitivă și pentru totdeauna la metodele extensive în învățământ și știință prin care prioritate li se oferă indicilor cantitativi în defavoarea obținerii celor calitativi. Se cere a se conștientiza că succesele în educație, învățământ și știință, care determină formarea și funcționarea factorului uman ca forță de muncă și de creație, se reflectă în mod direct asupra succeselor în economie. Nu există state cu învățământ și

științe prospere, dar cu economii slab dezvoltate. Joaca cu instituțiile de învățământ superior, când în 2001/2002 numărul acestora în Republica Moldova a ajuns la 47 (16 de stat și 31 nestatale), demonstrează iresponsabilitatea și haosul existent în acest domeniu. În ultimii ani numărul total al instituțiilor universitare s-a redus până la 31, dar și acesta e prea mare ținând cont de dificultățile material-tehnice. Este necesar să se revină treptat (însă fără târăgănare îndelungată) la un număr al lor nu mai mare de 10-12, păstrând instituțiile mai vechi, care au funcționat până la 1991 și pe unele mai noi. Universitățile private trebuie să existe într-un număr cu mult mai mic în calitate de exemplare, de alternativă, în scopul de a facilita concurența lor cu cele de stat;

✓ Facilitarea calității pregătirii viitorilor specialiști prin formarea și statornicirea numerică a studenților în grupele anului I și II conform cunoscutului principiu – „întră la învățătură cine dorește, rămâne ca student și termină facultatea cine este mai capabil” (exemplu: Universitatea Sorbona din Franța înmatriculează la specialitățile de medicină anual aproximativ câte 900 de studenți, dar peste un an rămân doar 90-100). Luarea în calcul în această privință și a rezultatelor examenelor la capacitate și inteligență;

✓ Activizarea și susținerea materială a pregătirii unui număr mai însemnat de persoane în doctoratură din numărul personalului profesoral-didactic, care ar susține la timp tezele de doctorat;

✓ Încetățenirea cercetărilor științifice în universități la scară mai largă. Este necesar de a se renunța la starea actuală de lucruri, când activitatea științifică aici este privită de fapt ca auxiliară și neobligatorie, fiind luat în seamă în primul rând numărul publicațiilor, și acela doar la concursuri. Prioritate pentru finanțare din Fondul național de susținere a științei trebuie să aibă nu numai temele din cadrul programelor de stat, îndeplinirea diferitelor proiecte în scopuri de câștig pentru profesori, ci și cointeresarea/încurajarea/susținerea acestora prin alocarea unor surse suficiente pentru elaborarea manualelor, cursurilor, scrierea monografiilor pe proiecte individuale cu teme actuale și importante pentru economia națională cu includerea acestui lucru în sarcinile anuale ale profesorilor. Condiția primordială a activității didactico-științifice pentru fiecare profesor trebuie să fie manualele și cursurile proprii necesare pentru prelegeri/lecții practice/seminarii. Pe lângă facultăți și catedre se cuvine de a avea institute, centre și laboratoare de cercetări, așa cum se face mai peste tot locul în Europa. De exemplu, pe lângă Universitatea din Copenhaga (Danemarca) în 2003 funcționau 90 institute de cercetare. Universitatea din Växjö (Suedia) anual primește din contul statului (prin contract) 4,7 mln. euro pentru procesul educațional și 1,5 mln. euro pentru cercetare. În universitățile daneze, suedeze etc. accentul se pune pe practici, pe studii de cercetare efectuate în institutele de pe lângă acestea. Este necesar ca și la noi activitatea didactică și științifică în universitățile de stat și în cele nestatale să se îmbine, devenind un tot unitar (pentru ultima oferindu-se jumătate din sarcina anuală de muncă), accentul punându-se pe practică prin micșorarea fondului de prelegeri și mărirea fondului de lecții practice/seminarii. Îmbinarea educației cu cercetarea, libertatea în cercetare și educație fiind principii fundamentale, menționate în „Magna-Charta Universitatum” (Bologna, 1998);

✓ Excluderea elementelor de formalism în desfășurarea conferințelor și simpozioanelor științifice ale cadrelor didactice (naționale și internaționale) și studențești, când asistarea profesorilor și studenților în foarte multe cazuri este scăzută. În defavoarea procesului de studii și de cercetare științifică se admite ca prezența studenților la forurile științifice ale profesorilor să nu fie obligatorie. Este anormală și absența majorității studenților la comunicările colegilor lor la conferințele studențești anuale;

✓ Reducerea considerabilă treptată a sarcinii didactico-științifice a cadrelor universitare până la normativele europene, astfel mărindu-li-se fondul de timp pentru cercetări științifice. Încă acum două decenii în SUA profesorul universitar avea o sarcină anuală de lucru de 150-200 ore, din care jumătate erau consacrate lucrului cu doctoranzii. Chiar și în România această sarcină este de aproximativ 2,5-3 ori mai mică decât în Republica Moldova, iar salariul de 3 ori mai mare;

✓ Specializarea mai îngustă (mai accentuată) a cadrelor didactice pentru 1-2 cel mult 3 discipline (cursuri) în loc de 3-5 obișnuite din prezent, renunțându-se la universalizarea lor;

✓ Respectarea reală și nu formală pentru profesori a condițiilor de concurs la ocuparea posturilor declarate vacante;

✓ Majorarea remunerării muncii cadrelor didactice universitare la un nivel satisfăcător, astfel încât profesorii să nu profeseze pe larg angajarea prin cumul (din motive materiale), fapt care le cere mari eforturi fizice și intelectuale, precum și pierderi de timp suplimentare;

✓ Evitarea creării la facultăți a catedrelor mari și foarte mari cu un număr de cadre didactice de 25-40 de persoane și mai mult, la care gestionarea procesului didactic, în condițiile suprasolicitării serviciului de secretariat și asigurării proaste a profesorilor cu locuri de păstrare a materialelor didactice, se complică;

✓ Contribuirea la ridicarea nivelului culturii lingvistice a profesorilor universitari, care utilizează în instruire și cercetare limba de stat (română). Luând act de nivelul în fond scăzut al culturii lingvistice a majorității profesorilor (ca și a pedagogilor școlari), toate materialele conferințelor și simpoziunilor științifice, manualele, cursurile universitare, monografiile etc. în mod obligatoriu să fie publicate numai după redactarea lor literară și științifică calitativă. Materialele respective ale lectorilor și asistenților tineri, inclusiv ale doctoranzilor și masteranzilor, să fie avizate numai de către profesori cu grad științific competenți în materia respectivă.

✓ Ducerea unei evidențe speciale despre cei mai buni studenți și absolvenți ai facultăților, depunând eforturi de a-i menține la facultate, urmând să facă la catedre doctoratul și a-i angaja ulterior în cele mai importante subdiviziuni ale economiei naționale;

✓ Crearea condițiilor normale de trai și activitate a studenților în timpul studiilor – asigurarea cu cămine amenajate, cantine ieftine, centre medicale, palate de cultură și de sporturi spațioase, stadioane bine amenajate etc., luând în considerație și starea materială a tinerilor (și a părinților lor), condiții care se reflectă și asupra succeselor la învățătură;

✓ Organizarea la facultăți în calitate de reperi, în scopul ridicării nivelului calității studiilor, a grupelor studențești exemplare, oferindu-le facilitățile, echipările și dotările didactice necesare sporite.* Succesele studenților din aceste grupe să fie pe larg răspândite printre celelalte grupe, inclusiv la alte universități. După cum susține Ana Suhovici, dr., conf. univ. la ASEM, astfel de grupe există în universitățile din SUA, ele fiind numite de onoare (exemplare), la care pretind mulți studenți, însă în care sunt admiși numai cei care corespund cerințelor respective;

✓ Editarea unei reviste interuniversitare în care să fie inclusă informația mai detaliată despre: activitatea și succesele obținute în toate universitățile din Republica Moldova (inclusiv în cele particulare), ratingul și topul lor oficial în dinamică, mișcarea numerică și structurală a studenților și cadrelor didactico-științifice, angajarea absolvenților facultăților în câmpul muncii, noutățile universitare din alte state, cooperarea universitară interstatală, informația despre studenții noștri care își fac studiile în alte state, utilizarea în Republica Moldova a experiențelor avansate ale altor state în domeniul instruirii universitare, și invers;

✓ Editarea de către Biroul Național de Statistică a unei publicații speciale anuale cu vaste informații despre școala superioară în ansamblu, cu referiri la fiecare instituție în parte, care ar sta la dispoziția tuturor solicitanților. În prezent date oficiale comparative despre calitatea pregătirii profesionale în instituțiile universitare din Republica Moldova lipsesc. Unele din astfel de date pot fi găsite în subdiviziunile respective ale Ministerului Educației și Tineretului, Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică, Biroului Național de Statistică, Ministerului Finanțelor, însă acestea sunt incomplete, nesistematizate și neaccesibile publicului larg.

Afirmările prea optimiste despre succesele obținute deja în Republica Moldova care, cică, vor permite ca republica să fie inclusă către anul 2010 în Spațiul European al Învățământului Superior, sunt mai mult decât discutabile. În primul rând, nu se știe cum învățământul superior al unui stat sărac care se confruntă cu numeroase dificultăți de ordin economic și social se poate alinia într-un timp atât de scurt la un învățământ universitar de performanță la nivelul unor state în care aceste dificultăți lipsesc. În al doilea rând, succesele înregistrate în învățământul superior al unor universități din Republica Moldova nu pot prezenta starea acestui învățământ în ansamblu pe republică. Cazurile când profesorii noștri discută cu patos despre eforturile depuse până în prezent și despre perspectivele mișcării noastre spre implementarea Procesului de la Bologna sunt, indiscutabil, salutare. Nu mai puțin salutar ar fi însă și prezentarea exemplarelor de succese reale obținute deja în această direcție la nivel de grupe studențești, cursuri, catedre, facultăți, care, probabil, există. În caz contrar, discuțiile care au loc referitor la perspectiva realizării depline a prevederilor Procesului de la Bologna rămân oarecum abstracte și la nivel de intenții. Dorințele în această privință și potențialul existent de progresare a tineretului studios (mai precis, a unei părți a lui din Republica Moldova) nu trebuie distanțate de posibilitățile reale de realizare a acestei progresări și de nivelul valorificării în practică a acestora. Faptul că unii dintre cei mai buni elevi/liceeni și studenți de la noi ajung să-și continue studiile în prestigioase colegii și universități

* Înființarea doar a unui liceu pentru copiii dotați și deschiderea unei universități preconizate pentru absolvenții acestuia în cadrul AȘM nu va rezolva problema calității învățământului. Aici doar nu vine vorba despre faptul că nu am avea absolvenți de liceu dotați, cum ar fi cei de la liceul „Prometeu” din Chișinău, mulți dintre care își continuă studiile în cele mai prestigioase universități din străinătate. Avem și pe unii și pe alții. Alceva e că universitățile autohtone nu sunt atractive pentru tinerii noștri care obțin diplome universitare în Europa Occidentală sau în SUA. Deci, nu e cazul să cheltuim bani în zadar. Doar numai pentru înființarea liceului pentru copiii dotați sunt necesare undeva 30 mln. de lei (vreo 2,5 mln. de dolari).

apusene și că aceștia obțin succese la nivel european și american, demonstrează doar că dispunem de un anumit potențial de creație în persoana unor tineri, care, având un bun start la baștină și ajungând să-și continue studiile în condiții mai bune, pot concura cu semenii lor din statele dezvoltate. Deși numărul acestor tineri dotați este foarte mic față de numărul total de elevi și studenți pe care îi avem, nici de aceștia nu avem parte în măsura așteptată, deoarece după absolvirea universităților de peste hotare ei sau rămân acolo sau se angajează la întreprinderile particulare din republică, unde remunerarea muncii este mai bună. Majoritatea acestor tineri evită să-și prelungească studiile în doctoratură cu scopul de a deveni profesori în universitățile noastre, aportul lor în mișcarea spre europenizarea învățământului universitar din Republica Moldova fiind aproape lipsă. În acest context, materializarea inițiativei noii conduceri a USM despre transformarea procesului de instruire în unul de instruire-cercetare universitară, instituirea comisiei universitare de selectare, menținere și recomandare pentru angajare a tinerilor dotați, instituirea postului de prorector pentru probleme studențești etc. ar contribui în mod semnificativ la progresarea procesului de instruire universitară din republică.

Asigurarea calității și competitivității învățământului universitar este un proces foarte complicat care depinde în mod decisiv de nivelul funcționării tuturor segmentelor interdependente menționate deja. Precum ne reamintește colegul de breaslă Sergiu Baci, doctor în pedagogie de la ASEM, în materialul menționat în lista bibliografică a articolului de față, „calitatea (practicii universitare – S.F.) este scumpă, greu de realizat, ea are nevoie de cercetare, de inovare, de specialiști, de tehnologie, de organizare adevărată a muncii, de disciplină, de creativitate, de resurse financiare...”. Mișcarea școlii superioare din Republica Moldova spre calitate și competitivitate europeană în ansamblu se află la început de cale, fiind elaborat în fond doar primul segment, cu precădere de ordin organizatoric. Se cere de precizat: care sunt resursele posibile pentru asigurarea unui învățământ universitar de calitate? În scopul clarificării pozițiilor neunivoce ale diferiților autori vizavi de problema dată, menționate în mai multe materiale din edițiile speciale, periodice și în presa cotidiană, este necesar de a desfășura cercetări comparative speciale, bazate pe datele activității și realizările obținute în instituțiile universitare cu accentuarea pentru fiecare din ele a indicilor ce caracterizează mișcarea lor spre realizarea standardelor europene, cercetări care deocamdată lipsesc.

Întâietatea în atitudinea pentru un învățământ universitar modern se cuvine să revină cadrelor profesoral-didactice. Se constată însă că manifestarea profesorilor universitari din Republica Moldova în această privință este, cu unele excepții, slabă. Motivul ar fi atât pasivitatea tradițională a profesurii noastre, cât și nedorința acesteia de a provoca neînțelegeri cu administrațiile universitare, care, se întâmplă, nu agreează discutarea publică a dificultăților existente în învățământul universitar. Astfel, cercul vicios se închide și declarațiile despre mișcarea spre calitate a studiilor universitare, prin trecerea de la evoluția predominant extensivă la cea intensivă a procesului de studii, seamănă prea mult cu atât de frecventa discuție la noi despre mișcarea imaginată a Republicii Moldova spre Uniunea Europeană. Dar este bine cunoscut faptul că vina cea mare pentru lacunele create în sistemul universitar de la noi nu o poartă rectorii, ci statul, din partea căruia promovarea unei politici prioritare a dezvoltării școlii superioare spre calitate și competitivitate se lasă mereu așteptată.

Bibliografie:

1. Andrei Galben, Ion Bostan, Grigore Belostecinic. Moldova și învățământul universitar european // *Literatura și Arta*, 16 octombrie 2003.
2. Vadim Cojocaru, Călin Făuraș. Educația în abordare economică. - Chișinău: Editura ASEM, 2006.
3. Andrei Galben și colectivul de autori. Conceptul educațional al Universității Libere Internaționale din Moldova. - Chișinău, 2007.
4. Andrei Galben. ULIM – Universitatea Liberă Internațională din Moldova – 15 ani de ascensiune // *Literatura și Arta*, 18 octombrie 2007.
5. Ce este Procesul de la Bologna? // *Moldova Suverană*, 16 iunie 2005.
6. Larisa Șavga, Tudor Maleca, Gheorghe Țurcanu, Marina Nicolaescu, Marian Jalencu, Ghenadie Șavga. Concepția sistemului de management al calității în instituțiile de învățământ superior. - Chișinău: Editura ASEM, 2006.
7. Sergiu Baci. Asigurarea calității procesului educațional din ASEM. // *Economica*. - 2007. - Nr.2 (58).
8. Ana Guțu. Sistemul de gestiune a calității procesului universitar (ghid-sinteză în baza experienței ULIM de 15 ani: 1992-2007). - Chișinău, 2007.
9. Ana Guțu. Managementul calității în învățământul superior din Suedia // *Univers pedagogic*, 16 noiembrie 2006.
10. Ana Guțu. Asigurarea calității în învățământul superior francez // *Literatura și Arta*, 29 martie 2007.
11. Grigore Belostecinic. Învățământul universitar: evoluție și tendințe de reforme în context european // *Fin-Consultant*. - 2006. - Nr.10.

12. Gheorghe Duca. Contribuții la societatea bazată pe cunoștințe (Knowledge Society).
13. Lista programelor/proiectelor din sfera științei și inovării finanțate de la bugetul de stat pe anul 2007 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Ediție specială, 22 iunie 2007.
14. Eliza Maria Dulamă. Educația în mediul rural din perspectiva dezvoltării durabile // Univers pedagogic. - 2005. - Nr.1.
15. Petru Gaugaș, Ștefan Tiron, Nicolae Micșanschi, Valentin Țurcan. Problema învățământului și științei și exodul „creierilor” din Republica Moldova. Conferința științifico-practică internațională „Problemele actuale ale dezvoltării social-economice a Republicii Moldova și experiențele de dezvoltare a altor țări”. 24-25 noiembrie 2006. - Chișinău, 2007.
16. Keele university. Undergraduate Prospectus 1998 entry.
17. Jalencu M. Ghid pentru implementarea unui sistem de management al calității în cadrul instituțiilor de învățământ superior. - Chișinău, 2005.
18. Elena Muraru. Aderarea la Procesul de la Bologna: orientarea strategică a învățământului superior // Univers pedagogic, 2 septembrie 2005.
19. Anatol Răileanu. Succesele Republicii Moldova în implementarea prevederilor Procesului Bologna // Univers pedagogic, 14 decembrie 2006.
20. Ion Prisăcaru. Politica educațională – evoluții spectaculoase // Fin-Consultant. - 2006. - Nr.10.
21. Ion Tighineanu. Pregătirea cadrelor tinere pentru sfera științei și inovării // Fin-Consultant. - 2006. - Nr.10.
22. USM – pe o nouă orbită a activității sale // Universitatea. - 2007. - Nr.5(83).
23. Virgil Mândăcanu. Pericolul de retardare și periferizare // Fin-Consultant. - 2006. - Nr.10.
24. Marina Șichirliiscaia. Studiile universitare ... în masă // Fin-Consultant. - 2006. – Nr.10.
25. Anuarul statistic al Republicii Moldova 2006. - Chișinău, 2007.

Prezentat la 07.02.2008